

Isidre Planes i els seus Sucessos fatales sobre la Guerra de Successió

VICENT JOSEP ESCARTÍ
UNIVERSITAT DE VALÈNCIA - IIFV

Recibido: 3 de agosto de 2017

Aceptado: 23 de agosto de 2017

Abstract: The present paper makes an approach to the still unpublished dietary of Isidre Planes. This work — *Sucesos fatales de la ciudad y reyno de Valencia* — is part of the Valencian historiographical production about the Succession War and represents one of its best examples, although it has come to us in a fragmentary way, as explained in this article.

Key words: memories, Valencia, Succession War, Isidre Planes, diary.

Resumen: El present treball fa una aproximació al dietari encara inèdit d'Isidre Planes. Aquesta obra —*Sucesos fatales de la ciudad y reyno de Valencia*— s'insereix en la producció historiogràfica valenciana sobre la Guerra de Successió i representa un dels seus millors exemples, tot i que ens ha arribat de manera fragmentària, com s'explica en aquest article.

Palabras clave: memorialística, València, Guerra de Successió, Isidre Planes, dietari.

1. Els relats valencians de la Guerra de Successió

La literatura que ens arriba dels conflictes bèl·lics és, quasi sempre, la del bàndol vencedor. De vegades podríem pensar que els vençuts no arribaren ni tan sols a escriure res sobre el conflicte, perquè els rastres dels seus papers són escassos. I així s'esdevé amb la Guerra de Successió a les terres valencianes. De fet, si sabem de memòries dels partidaris de Carles III d'Àustria, és en bona mesura gràcies als seus enemics, que ho anotaven. Josep Vicent Ortí i Major, va recollir alguna notícia d'aquest tipus (Escartí, 2007: 250); i també Isidre Planes, que centra ara la nostra atenció, se'n refereix: “en el convento de Santo Domingo de esta ciudad [...] en un cuadernito del padre fray Joseph Giner hallaron notas contra el señor Felipe V y a favor del archiduque” (Planes, I: 231 r.). Josep Giner, per tant, segurament va elaborar un dietari no massa extens,

i pel fet d'haver estat escrit des de l'òptica dels austriacistes, li va fer perdre no solament el "cuadernito" a què al ludeix Planes, sinó que ell i d'altres companys de causa varen ser "por sentencia, dos años desterrados a Castilla" (Planes, I: 231 r.). Un càstig com aquell devia ser prou convincent per fer que els posseïdors d'escrits a favor de l'Àustria es desfessen d'ells.

Sabem, tanmateix, que durant el període de domini de Carles III a València, la producció de papers a favor de la causa no degué ser menor que en altres llocs —i precisament en aquella guerra on tant de joc va donar la propaganda (Pérez Picazo, 1966; Camprubí, 2016). I potser una recerca més acurada donaria fruits destacats (Ibáñez Jofre, 1983). Ara bé: la literatura de "notícies" i "relacions" que recolzà Carles III i que va ser confegida a València, sembla haver-nos arribat escassament. Tot i que podem suposar d'autor valencià, per exemple, la *Relación de la entrada que hizieron en la ciudad de Denia, reyno de Valencia, las armas de la magestad católica del rey nuestro señor Carlos III [...], el 18 de agosto de 1705*, editada a Barcelona —encara que no hi conste el lloc d'impressió ni l'any—, per Rafael Figueró. Del mateix tipus, però d'un àmbit molt més privat, és el text que va confegir Doménec Briau, metge del monarca —ja emperador Carles VI, en aquell moment. Briau, natural de Castelló de la Plana, redactà, a instàncies de Francesc de Castellví, una carta-relació on va narrar l'incendi de Vila-real per part de les tropes borbòniques, el 12 de gener de 1707. Francesc de Castellví la va incloure entre els seus papers memorialístics i és per això que ens ha pervingut (Escartí, 2007: 339-340).

Encara ens podríem detenir en alguns altres textos —des quals ja hem donat notícia en altres llocs (Escartí, 2007: 25-27)—, tant manuscrits com impresos, i, en aquest segon cas, hauríem de tenir en compte les conseqüències nefastes per als seus editors, en ser represaliats, després, quan València va caure en mans dels Borbons, cosa que explicaria també, en bona mesura, la desaparició d'un gran nombre d'aquells escrits (Escartí, 2007: 18-19).

Però si aquests podrien haver estat el tipus de materials locals austriacistes més plausibles per contenir informació sobre els esdeveniments d'aquells anys —dietaris, gasetes, relacions—, cal dir que no són del tot escasses les fonts que, des de l'òptica borbònica, ens han deixat el relat de la guerra.

Hem d'esmentar, així, un gènere que no podem detectar entre el bàndol austriacista: la crònica pròpiament dita. Ens referim, òbviament, a l'obra del trinitari Josep Manuel Minyana, *De bello rustico valentino*,

posada en circulació novament a finals del segle XX (Miñana, 1985). Aquest text va ser un intent d'escriure una història oficial de la guerra que, des de la perspectiva del seu autor, començava amb l'arribada de Basset a Altea i acabava amb la rendició d'Alacant a les tropes borbòniques. Abans i després d'aquells esdeveniments militars, hi havia un gran buit. És, per tant, un relat des d'un punt de vista estrictament valencià o, per dir-ho en altres paraules, representa l'episodi valencià d'aquella guerra que va assotar bona part d'Europa des del 1700 fins al 1714. Minyana, afecte als Borbons, segurament pretenia una revisió molt concreta de la contesa bèl·lica, rebaixant la participació dels valencians en la mateixa. Els iniciadors que s'uneixen a Basset, per exemple, són qualificats com "los hombres más corrompidos de todas las categorías sociales, y la hez de la población", i continua dient-nos que són "los que estaban hundidos en la impotencia y pobreza, los vagabundos sin patria, sin casa, sin raíces, los más dispuestos a los desórdenes y crímenes ya fuera por maldad o falta de esperanza de todas las cosas", per rematar, afegint, que eren "la mayoría de los que habían cometido crímenes castigados con la pena de muerte", i que sols aquells "se unieron a Basset. [...] o por una esperanza de fortuna más favorable, más gustaban los tumultos y sediciones que el reposo seguro y el ocio" (Miñana, 1985: 43-44). Així, la noblesa restava al marge de la sedició que adduïa la corona. I aquella actitud en Minyana pot resultar ben comprensible, ateses les seues filies i els seus interessos.

Però, curiosament, no varen ser els "seus" els qui s'ocuparen d'aquell text, sinó Gregori Maians —descendent d'una família austriacista represaliada pels borbònics. Ell va decidir la impressió de la crònica de Minyana, als Països Baixos, en una data ja suficientment allunyada dels esdeveniments com per no aixecar rebomboris (Minianae, 1752). Tanmateix, sabem per Maians que el volum es va enllestir entre el 1707 i el 1723, i l'autor no va voler que, al manuscrit original, hi figuràs el seu nom: "quiso ponerlo en un lado, llamándose a sí mismo *Anónimo Valenciano*, tal vez porque representó a lo vivo a algunos de los partidarios de las facciones austriacas muy malvados" (Miñana, 1985: 309). L'any 1707, quan Minyana encapçalava la seua crònica amb l'*Anonymus Cosmopolitanum*, València encara podia ser, potser, perillosa, per a un partidari dels Borbons, si retornaven Carles III i les seues tropes.

Més enllà d'aquesta crònica llatina, la literatura valenciana coetània al conflicte ve representada per dietaris com el de Josep Vicent Ortí —del qual ja ens hem ocupat en altres llocs (Escartí, 2007 i 2018)— i relacions dimanades d'autors proborbònics —que ja han estat tractades

en alguns altres treballs (Mora, 2012; Escartí, 2017 i *en premsa*)— i que, malgrat es seus defectes, resulten sovint molt més interessants, en tant que són textos molt més vius, més directes i amb un regust “popular” que ens permet fer-nos una idea bastant exacta del dia a dia de la València d’aquells anys i dels esdeveniments militars o polítics més importants.

Cal assenyalar, però, que les obres que han arribat fins a nosaltres són totes en castellà. Com és ben sabut, la llengua pròpia dels valencians, des del segle XVI havia anant relegant-se dels nivells cultes i havia estat substituïda, en molts casos, pel llatí —que permetia una projecció europea— o pel castellà, que era la llengua del poder, d’ençà l’adveniment dels Àustries al tron de la monarquia hispànica i l’establiment de la cort reial a Castella. De més a més, la producció literària valenciana i catalana en general, en la nostra llengua, va passar a una fase d’un cert “decandiment” que ha estat qualificada per alguns estudiosos del període com *Decadència*, i que, a pesar que no va ser tan accentuada com s’ha volgut fer creure des de determinades òptiques (Escartí, 2012: 213-247), el ben cert és que a les nostres terres una gran part dels escrits literaris i historiogràfics es van escriure en castellà. Més concretament, en l’àmbit de la memorialística, on el català va resisitir bé fins al temps de Josep Esplugues (Casanova, 1989), a mitjans del segle XVIII (Escartí, 2013), els dietaris i les altres memòries valencianes sobre la Guerra de Successió o que inclouen els esdeveniments d’aquesta —com el dietari d’Ignasi Benavent (Callado & Esponera, 2004)—, tot i que podríem haver-los trobat sense massa dificultats en català, la bona veritat és que, fins ara, tots els coneguts ho són en castellà, amb lleugeríssimes concessions a alguna frase o vocable a l’idioma del país. En aquest sentit cal dir que tant el capellà Isidre Planes —de qui parlarem tot seguit— com el noble Josep Vicent Ortí i Major, tots dos valencianoparlants —com es veu per l’ús que fan del castellà i per altres obres escrites pel segon—, varen optar pel castellà per deixar-nos el testimoni d’aquells esdeveniments bèl·lics i polítics que tant els inquietaren. I serà en aquest context historiogràfic i sociolingüístic on haurem d’ubicar l’obra dietarística de mossén Isidre Planes.

2. Els *Sucessos fatales* d’Isidre Planes

L’obra de Planes és, al costat de la d’Ortí, una de les més riques en observacions, notícies i dades sobre la vida quotidiana a la València del moment. Però, segurament per l’estat en què ens ha arribat, no ha merescut encara cap edició, tot i que ha estat utilitzada en part pels

investigadors més solvents sobre la Guerra de Successió a València. Sempre, tanmateix, de manera marginal, sense arribar a suscitar una monografia sobre aquell interessantíssim paper. De fet, ens hem de remuntar al bibliògraf Vicent Ximeno (1747-1749, II: 216) i a un estudi de l'erudit Almarche (1919: 346-354) per trobar notícies sobre aquell autor i sobre els seus escrits, i els seguirem, ara, en aquesta breu exposició bibliogràfica en bona mesura. Així, el primer ens diu que era “sacerdote natural de la villa de Puzol, doctor en Sagrada Theología”. I assenyala que va ser “colegial de beca en el Real Colegio de Corpus Christi de Valencia, donde obtuvo después los empleos de ayudante de sacristán, de maestro de ceremonias y de penitenciario”, càrrec on va romandre fins a la seua mort, “sucedida en esta ciudad a 3 de noviembre del año 1729”. Afegeix —segurament perquè el coneixia en persona— que “era hombre aficionadísimo a escribir las cosas que sucedían en su tiempo, y aunque en sus libros se hallan muchas noticias inútiles y apasionadamente referidas, ay otras memorables, ajustadas a la verdad y que pueden aprovechar para la historia”.

Les obres historiogràfiques de Planes que cita Ximeno en són tres. En primer lloc un *Reportorio de varias y raras cosas sucedidas especialmente en esta ciudad y reyno de Valencia, y en España y otras partes*, que es conservava manuscrit a la biblioteca del convent del Carme, de València, i de la qual el bibliògraf indica que “empieza desde la mitad del siglo passado y llega hasta el año 1727”. Ens indicaria que l'interés per anotar “curiositats” i notícies l'hauria acompanyat pràcticament fins al darrer dia de la seua vida, com, per altra banda, ja hem detectat en algun altre cas de dietarista grafòman (Escartí, 1994-1995). En segon lloc, Ximeno esmenta un volum del 1720, que es conservava manuscrit a la biblioteca de Predicadors de la ciutat de València i que portava per títol *Origen de la fundación del Colegio Seminario o Recogimiento de los Niños Huérfanos de San Vicente Ferrer de la ciudad de Valencia*. Actualment es conserva a la Biblioteca de la Universitat de València (Gutiérrez del Caño, 1914, III: 37). En tercer lloc, el que més ens interessa ara: *Successos fatales de la ciudad y reyno de Valencia o manual diario de lo sucedido desde el año 1705*, el qual va ser vist per Ximeno en “cinco tomos en 4º, escritos de su letra, custodidos en su colegio de Corpus Christi”.

Per altra banda, a la Biblioteca de la Universitat de València es conserven —a més del volum suara indicat i dos volums dels *Successos fatales*, com veurem més avall—, un parell d'obres més, que porten per títol *De las missas del trentenario de San Vicente Ferrer* —redactada

el 1690— i *Satisfacción que di a un amigo castellano que me escribió satyrico contra los valencianos, por haber proclamado al señor archiduque Carlos, refiriendo brevemente lo que pasó, y sintiendo mal de la introducción de las leyes castellanas*, redactada el 1709, com el mateix Planes ens informa al títol (Gutiérrez del Caño, 1919, III: 37).

Totes, en un temps, degueren trobar-se al Col·legi del Corpus Christi de València, on sembla que es conservaven les restes de la seua biblioteca personal. Almarche (1919: 346), per la seua banda, afirma que “la cultura literaria del Dr. Planes era grandísima, como lo acreditan estos manuscritos y la numerosa colección de tomos de Varios que legó al Colegio de Corpus-Christi, conteniendo centenares de folletos de toda clase”. Tanmateix, el que no acaba d’explicar-nos aquest autor és com els manuscrits amb el dietari de Planes es varen dispersar, fins al punt que ara com ara una part d’ells és introbable.

De fet, el volum primer, *Sucesos fatales d’esta ciudad y reyno de Valencia o puntual diario de lo sucedido en los años de 1705, 1706 y 1707. Tomo I*, es pot trobar a la Biblioteca Valenciana, al fons Nicolau Primitiu (ms. 159), però no en el seu original, sinó en una còpia efectuada amb una certa voluntat de rigor pel cronista de València Lluís Cebrian Mezquita, que deixà la seua rúbrica en diferents llocs, però que no es va abstenir de “reorganitzar” part del material documental adjunt i, també, “regularitzà” —encara que no sempre— les grafies i altres qüestions més o menys secundàries que, tanmateix, no resten importància a la còpia. Ell mateix és qui afirma:

Este volumen, como en su misma portada se consigna, es el primero de la serie, que se compone de cuatro, todos en manos de desconocidos —si aún existen los tres restantes—, faltos de publicidad y de análisis. Mis pesquisas por descubrir su paradero y estudiarles no han tenido un éxito completo, pero tengo motivos para sospechar que uno de los tomos ha venido a parar en manos de mi buen amigo y colega, don José Martínez Aloy, y otro lo adquirió hace poco el joven bibliófilo señor Martí, dependiente de don José de Llano, gran aficionado también a libros y antigüedades.

De que existieron los volúmenes 3º y 4º de este curioso manuscrito no cabe ninguna duda, porque en el presente tomo, folio 389, se hace referencia a los mismos (Planes, I: 351 r.-351 v.).

No diu, però, d’on va copiar aquell volum Lluís Cebrian, encara que Almarche (1919: 349) assenyala en nota que el “tomo I paró en manos de una Sociedad obrera católica”.

Més clara és la indicació del mateix Almarche, en referència al volum segon de Planes, que diu que es troba a la biblioteca de Josep Martínez Aloy. D'aquest indica que són 422 pàgines. El volum ha acabat formant part de la Biblioteca de la Universitat de València (ms. 992) i porta per títol *Sucesos fatales de esta ciudad y reino de Valencia o puntual diario de lo sucedido en os años de 1708 y 1709. Tomo II*. També es conserva, en els nostres dies, a la Biblioteca Valenciana, un fragment del mateix, en còpia moderna, potser del mateix Martínez Aloy o algú del seu cercle, i porta per títol *Puntual diario de lo que pasará en esta ciudad y reino de Valencia en la continuación de la guerra de este año 1708* (Biblioteca Valenciana, ms. 394/8). L'autoria li va estar atribuïda per Carmen Pérez Aparicio, experta coneixedora del període. Per altra banda, d'aquell segon volum també ens consta una edició fragmentària i "periodística" —com l'ha qualificada encertadament Rafael Roca, que és qui l'ha estudiat recentment (Roca, *en premsa*). Així, junt als originals publicats al periòdic *Las Provincias* en el període corresponent entre l'1 de març de 1912 i el 31 de desembre de 1913, aquelles edicions de notícies de Planes es contenen en un volum factici —amb les primeres 15 pàgines manuscrites— que prové de la biblioteca particular de Francesc Carreres de Calatayud, fill de Salvador Carreres Zacarés, al qual el mateix Roca atribueix l'edició d'aquells fragments de Planes al rotatiu valencià. Aquesta col·lecció de retalls es conserva a la Biblioteca Valenciana sota el títol *Sucesos fatales de esta ciudad y reino de valencia o puntual diario de los sucedido en los años de 1708 y 1709* (Carreres, ms. 2542).

Del volum III —ara desaparegut— sols sabem que era "propiedad de don Miguel Martí Esteve" (Almarche, 1919: 352).

El volum IV, *Sucesos fatales de esta ciudad y reino de Valencia o puntual diario de lo sucedido en los años de el Señor de 1712-1713-1714 y 1715*, es troba a la Biblioteca de la Universitat de València (ms. 457), i conté 509 pàgines útils, amb la particularitat que, al mateix títol, ens informa que "algunos del año 1716, 1717 y 1718 los prometo escribir sumariamente en un 5º tomo". Gutiérrez del Caño, per altra banda, indicà que els "cinco tomos son autógrafos y se custodiaban en el Colegio del Corpus Christi; hoy los cuatro restantes hállanse en poder de los señores Rodríguez de Cepeda, Martínez y Martínez, Martí Estévez y Martínez Aloy" (Gutiérrez del Caño, 1914, III: 37-38).

Comptat i debatut, de l'obra de Planes, que abastava de l'any 1705 al 1729 —data de la seua mort, si va continuar escrivent tota la seua vida—, només tenim localitzats els volums I, el II —en tres exemplars—

i el IV. Tanmateix, sí que coneixem el que es contenia —més o menys— en cada un d'ells, segons el pla original del seu autor, en tant que Planes explica, a la fi del volum IV, el conjunt de l'obra:

El primer tomo contiene los sucesos de los años 1705, 1706 y 1707, tiene 314 hojas en quarto. Al principio tiene un índice por abecedario, y las capitulaciones impresas de Valencia a Baset. A la fin, varios papeles curiosos correspondientes a los sucesos; un aranzel de los butifleres valencianos de todos los estados; una *Relación* de lo sucedido en la entrega de Valencia a los generales del señor don Felipe V, que escribió el obispo Gilart; varios papeles y gazetas en el gobierno del señor archiduque en confirmación de estos mis escritos; otros papeles curiosos y un diario de la pretensa conquista de Cádiz, primera intentona de los ingleses y olandeses para conquistar a España, frustada y bien defendida.

El segundo tomo tiene escritas 403 hojas en quarto y, en ellas, escritos los sucesos de los años 1708 y 1709. Al principio tiene índice por abecedario. En el fin, *Relación de la forma con que juraron al serenísimo Luis por príncipe de las Españas en Madrid, domingo, 7 de abril 1709*.

El tercer tomo tiene escritas 331 hojas en quarto y, en ellas, escritos los sucesos de los años 1710 y 1711. Al principio contiene índice por abecedario. En el fin, las extracciones que se hicieron de diputados de este reyno, de los braços militar y eclesiástico, para los años 1707, 1708, 1709; y copia impresa del testamento del señor rey Carlos II, y de la entrega que hizo don Francisco de Velasco, virrey de Barcelona, de dicha ciudad al conde de Peterborough, general de los ingleses y olandeses y del señor archiduque.

Este quarto tomo tiene escritas 494 hojas en quarto y, en ellas, escritos los sucesos de los años 1712, 1713, 1714 y 1715. En el principio dice o existe un índice por abecedario de las cosas más notables de este tomo. A la fin de este 4° tomo se hallará, en 23 hojas, un papel histórico, satisfacción que di a un amigo castellano que me escribió satírico contra los valencianos, por haver proclamado al señor archiduque Carlos, refiriendo brevemente lo que pasó, y sintiendo mal de la introducción de las leyes castellanias en este reyno, destructivas de los contratos echos en espacio de quinientos años en este reyno. Lo escribí en el año 1709 y por curiosidad le he encuadernado en este tomo 4°, hasta el año 1715 (Planes, IV: 494 v.).

No sabem on paren, ara, els volums III i V. Tanmateix, potser en un futur apareixeran i ens oferiran dades i més opinions de l'autor sobre els esdeveniments que va viure. Un temps que, deixant a banda la seua

natural i provada afecció a recollir notícies quotidianes, el degué impulsar a mirar-se el món que l'envoltava amb ulls diferents, encara que amb el partit pres des del començament. Això es pot detectar, perfectament, al llarg de les pàgines del seus volums, però ho fa ben explícit ja a la justificació inicial del tom I:

Si Dios es servido darme vida, intento dexar a la posteridad, para el escarmiento, memoria diaria de los sucesos fatales que se han de representar en esta tragicomedia del intruso gobierno, que llama una cruel guerra a este infeliz reyno y ciudad, discurriendo ha de causar varias, raras e inauditas mutaciones de theatros, previendo que todas las ciudades, villas y lugares de este reyno de Valencia han de padecer lamentables estragos en vidas, honras y haciendas, y que me parece ha de oír a los vivientes lastimados. ¡Dichosos los muertos, que no ven las penas y trabajos que nosotros padecemos! Pues el rey nuestro señor, Felipe V, ya que nuestra desgracia quiso que sus armas no nos defendiesen de los sediciosos rebeldes, hemos de sentir los fieles vasallos de este reyno los ecos de estos castigos, padeciendo realmente en haciendas, ya que en premio de nuestra fidelidad no sentiremos en la honra estos golpes, que es el único consuelo que a los fieles vasallos de su magestad nos queda (Planes, I: 14 r.-14 v.).

Perquè, si en alguna cosa és ric el treball memorialístic de Planes, és en la prolixitat de les descripcions i, també, en la gran quantitat de comentaris personals que escampa arreu de les seues pàgines. I bastarà un sol exemple. Les notícies sobre l'assalt i la destrucció de Xàtiva recollides per Planes són, potser, de les més sucoses que ens han pervingut sobre aquell episodi. Així, trobem la conquesta de Xàtiva per part de les tropes borbòniques, el dia 24:

Se supo haber abierto dilatada brecha a la ciudad de Xàtiva, y que se entró con intrepidez y se logró el ganar más tierra, aunque se defienden rabiosamente y se ha de ganar palmo a palmo, por tener las calles cortadas y las casas agujereadas (Planes, I: 184 v.).

També, Isidre Planes copia una carta de d'Asfeld a don Antonio del Valle, datada el mateix dia 24:

Se ha entrado en esta ciudad de Xàtiva con el rigor que merecía su grande obstinación y rebeldía, pues negándose a todos los oficios de piedad con que se les había procurando disuadir su engaño, han esperado se avanzase a toda costa, como se ha hecho, entrándose espada en mano

en la ciudad, y pasando a cuchillo a todos quantos se han hallado que la defendían, hasta en un convento y dos iglesias, experimentando todos el último precipicio de su bárbara resolución. Y si en los parages a que los rebeldes se retirasen, mantienen su obstinación, experimentarán el mismo rigor y castigo. La última cláusula se explica con decir que entre la ciudad de Xátiva y su castillo hay una línea con muralla, y que en este paraje —que se llama Monte Santo, donde hay unas ermiticas— están los rebeldes, que han podido escapar de la ciudad. Y si no se rinden, les pasarán a cuchillo; que los soldados reglados están retirados al castillo y no les quieren admitir a los rebeldes, que son paysanos y gente de la Marina, pues los soldados del castillo quieren capitular. (Planes, I: 184 r.).

I encara ofereix algunes notícies més, tot seguit (Planes, I: 185 r.). Per una altra banda, anota, el dia 18 de juny, que:

[...] corrió válido que había orden del rey de que se demoliessse toda la ciudad de Xátiva, sin dexar edificios, ni aun las iglesias; y assí, se partió don Joseph Marmanillo, de orden de los superiores, para sumir al Santísimo y recoger las imágenes y ornamentos sagrados. Ha irritado, la terca rebeldía de los de esta ciudad, a tan católico monarca, a la ejecución de tal castigo (Planes, I: 189 r.-189 v.).

I més avall, el dia 28 de juny, Planes ens reporta la notícia més esfereïdora sobre Xàtiva, aquella que fa referència al seu urbicidi:

Hoy se supo la representación del Juicio Final que se hizo, en separar los fieles vasallos de Felipe V de los rebeldes, en Xátiva. Pues el capitán executor del orden de su magestad mandó que, pena de la vida, clérigos, frayles, hombres, mugeres y niños, sin excepción de persona, se presentassen con sus farditos de ropa cada uno; y, estando juntos en Montsant, sacó un papel y fue nombrando a los fieles vasallos, buenos clérigos y frayles, y les dio pasaportes para donde quisieron. Y a los rebeldes —clérigos y frayles, unos 300—, les nombró con sus familias, y les mandó seguir la escolta, pena de la vida, llevándoles a pie, prisioneros, a Castilla, sin dexar persona viviente en la ciudad, pues hasta las monjas las sacaron de sus conventos y con decencia las conduxeron a Valencia, donde están, como he dicho. Y luego los soldados saquearon quanto quisieron y dieron fuego a toda la ciudad y derribaron los muros. Este lamentable succeso sucedió día viernes, 17 de este mes, que se contará fatal para castigo de los malos vasallos que obstinadamente tomaron las armas contra su verdadero rey, y para escarnio de que otros no tomen las armas ni se defiendan, pertinaces, contra su legítimo rey y señor. No obstante que consideramos ha obrado

tal castigo con los rebeldes de Xátiva nuestro rey y señor con justificados motivos, nos lastimamos con caridad cristiana, rogando a Dios les mire con ojos de misericordia, dándoles consuelo en tan sensibles penas y trabajos que están expuestos a padecer, y que mueva su divina magestad el ánimo de nuestro magnánimo rey a que se apiade de esta miserable gente (Planes, I: 191 v. -192 r.).

Les informacions aportades s'ajusten clarament al tarannà general d'aquella obra: més popular, més proçaç, més desimbolta i crítica amb els poders que d'altres escrits dels seus coetanis –potser emparat l'autor per la relativa impunitat que li conferia el seu estament eclesiàstic; potser per un esperit més crític. Això, i la capacitat d'observació i d'informar-se que sembla tenir Planes, bé que demanen un seguiment més exhaustiu d'aquests manuscrits ara inèdits, per veure de tornar-los a reunir en la mesura que siga possible i preparar-ne la publicació.

Són tan rics que, malgrat que són nombrosíssims els comentaris de reprovació als austriacistes que deixa anar Planes, tampoc no s'està de criticar els borbònics, si cal. I valdrà com exemple el següent fragment, que anotà quan, el 21 de febrer de 1708, el cavaller d'Asfeld convidà les dames de València a un sopar, per festivar el primer aniversari del naixement del príncep Lluís, fill de Felip V:

Este día el caballero Asfeld, en la casa que vive, del marqués de Villatorcas, delante de la iglesia del convento de Santo Domingo, retornó, convidando a los cabos militares y señoras de Valencia. Debíó de ser en despique de los convitones que dio Peterboroug el año pasado, 1706, día de Ceniza, celebrando los años de la reina Ana y brindando a la salud de la anglicana, y haciendo lo mismo los españoles a su mesa. En diferentes casas hicieron lo mismo; y el año pasado hicieron lo mismo los ingleses y holandeses. Pero este año han sido los brindis a la salud de nuestro rey Felipe V, de su esposa y nuestra reina, y del príncipe de las Asturias, Luis. ¡Vítor! ¡Vítor! ¡Vítor las borracheras, que todos las pagamos y no participamos! (Planes, II: 21).

Les crítiques recollides per Planes, per tant, afectaven tant als austriacistes com als partidaris dels Borbons –tot i que, aquestes, menys freqüents. Ens mostren, al remat, un autor amb gran capacitat d'observació i de reflexió sobre el paper. Un paper que encara a hores d'ara demana una edició digna.

Obres citades

- Almarche Vázquez, Francisco. *Historiografía valenciana*. València: La Voz Valenciana, 1919.
- Callado Estela, Emilio & Alfonso Esponera Cerdán. *Memoria escrita, historia viva. Dos dietarios valencianos del seiscientos*. València: Ajuntament de València, 2004.
- Camprubí, Xevi. *La premsa a Catalunya durant la Guerra de Successió*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2016.
- Casanova, Emili. *Memòries d'un capellà del segle XVIII*. València: Institució Alfons el Magnànim, 1989.
- Escartí, Vicent Josep. "Intimitat i publicitat a l'àmbit de l'escriptura privada en el segle XVII: el cas de mossén Aierdi", *Estudis Castellonencs* 6 (1994-1995): 459-466.
- . *El Diario (1700-1715) de Josep Vicent Ortí i Major*. València: Fundació Bankaixa, 2007.
- . *From Renaissance to Renaissance. (Re)creating Valencian Culture (15th - 19th c.)*. Santa Barbara: Publications of eHumanista, 2012.
- . "Els usos lingüístics dels memorialistes valencians de l'edat mitjana a la renaixença", *Actas del XXVI Congreso Internacional de Lingüística y de Filología Románicas VII*, Berlin: De Gruyter Mouton, 2013: 125-138.
- . "Memòries valencianes de la Guerra de Successió", *eHumanista/IVITRA* 11 (2017): 474-491.
- . "El Diario d'Ortí i Major i la Guerra de Successió a València", *Notandum* 47 (2018), (en premsa)
- . "La crema de Xàtiva (1707) en dietaris i relacions" (en premsa)
- Gutiérrez del Caño, Marcelino. *Catálogo de los manuscritos existentes en la Biblioteca Universitaria de Valencia*. València: Librería Maragat, 1914.
- Ibáñez Jofre, Xavier. "Els romanços i els plecs austriacistes a la Guerra de Successió", *Pedralbes* 3 (1983): 313-20.
- Minianae, Josephus Emmanuele. *De bello rustico valentino libri tres, sive historia de ingressu austriacorum foederatorumque in regnum Valentiae, ex bibliotheca gregorii Majansii, generosi valentini*. La Haia: Pere d'Hondt, 1752.
- Miñana, Josep Manuel. *La Guerra de Sucesión en Valencia*. A cura de Jordi Pérez Durà i Josep Maria Estellés. València: Institució Alfons el Magnànim, 1985.

- Mora Galbis, Ramon. “Els documents impresos sobre la batalla d’Almansa, una mostra de propaganda historiogràfica en el context de la Guerra de Successió”. *Josep Marco i la Guerra de Successió*. Algemés: Ajuntament d’Algemés, 2012. 137-92.
- . “La memòria de la Guerra de Successió: relacions impreses sobre la batalla d’Almansa (1707)”, *Notandum* 47 (2018) (en premsa).
- Planes, Isidre. *Sucessos fatales d’esta ciudad y reyno de Valencia o puntual diario de lo sucedido en los años de 1705, 1706 y 1707*. Tomo I, Biblioteca Valenciana, Nicolau Primitiu, ms. 159.
- . *Sucessos fatales de esta ciudad y reino de Valencia o puntual diario de lo sucedido en los años de 1708 y 1709*. Tomo II. Biblioteca de la Universitat de València, ms. 992.
- . *Puntual diario de lo que pasará en esta ciudad y reino de Valencia en la continuación de la guerra de este año 1708*, [vol. II]. Biblioteca Valenciana, ms. 394/8.
- . *Sucesos fatales de esta ciudad y reino de valencia o puntual diario de lo sucedido en los años de 1708 y 1709* [vol. II]. Biblioteca Valenciana, Carreres, ms. 2542.
- . *Sucessos fatales de esta ciudad y reino de Valencia o puntual diario de lo sucedido en los años de el Señor de 1712-1713-1714 y 1715*, [vol. IV] Biblioteca de la Universitat de València, ms. 457.
- Pérez Picazo, María Teresa. *La publicística española en la Guerra de Sucesión*. Madrid: CSIC, 1966, 2 vols.
- Roca Ricart, Rafael. “La recuperació del *Dietari* d’Isidre Planes a la premsa periòdica (1912-1913)” (en premsa).
- Ximeno, Vicent. *Escritores del reyno de Valencia*, València: Josep Esteban Dolz, 1747-1749.

